

RAT «Estonia» viimaseks uueks lavastuseks oli Leedu NSV kunsti esindajate, helilooja J. Juzeliunase ja libretisti V. Grivickase ballett «Mere kaldal». See lavastus, mille vaatavad soojalt vastu võtsid, on kindlasti uueks tähiseks loominguilise sõpruse arengus kahe vabariigi vahel. Meenutagem vaid, et Kaunases toodi lavale E. Arro ja L. Normeti «Rummu Jüri». Käesoleval hooajal esines RAT «Estonias» külalisena Carmeni osas Leedu Ooperi- ja Balletiteatri solist M. Aleškevičiute ja samas osas Vilniuses O. Lund. Neil päevil sõitsid Vilniuses meie balleti- solistid T. Randviir, A. Leis, U. Puusaag ja V. Loo, et seai balletis «Mere kaldal» esineda peaosades.

Balleti «Mere kaldal» libretist ja lavastaja V. Grivickas kuulub noorte ballettmeisterite põlvkonda. Teda iseloomustab esmajoones see, et ta palju töötab balletilibretode loomisel. Ilmselt on tal, mida ütelda. Tema esimene ballett, mille ta 1953. aastal lõi koos helilooja J. Juzeliunasega, ongi «Mere kaldal». Selle balleti põhialuseks on sügav idee, et nõukogude inimese õnn saab tõeline olla ainult siis, kui isiklik on ühendatud ühiskondlikuga. Huvitav on oma realistlikkuselt ja eluliselt tõetruuduselt peategelaste — Kaste, Jonise ja Mariuse — armastusel ja armukadedusel põhinev konflikt. Tunduvat vähem veenvad on kahjuks vaenlaste Krezase ja Gustase kujud, sest nende tegevus pole küllalt loogiliselt põhjendatud. Sellest hoolimata on ballett tõestanud oma elulisust juba sellega, et 1953. a. alates on seda peale Vilniuse lavastatud Riias ja Lvovis ning nüüd neljandas «väljaandes» ka meil. Selle teose väärtus selles seisabki, et balleti kangelaste elamusi on koreograafilise kunsti vahenditega edasi antud küllaltki mitmekülgselt ja kunstilise tõepärasusega.

Erilist huvi pakuvad kaks esimest vaatust, mis on üldiselt V. Grivickase

„Simp ja Vasar“
 16. V
 1958
 „Mere kaldal“

RAT «ESTONIAS»

kui libretisti, lavastaja ja ballettmeisteri saavutuseks. Hinnatav on see, et tants sulab siin harmooniliselt ühte pantomiimiga, et tegevust väljendatakse tantsu vahenditega, et tants peenelt kajastab tegelaste hingeseisundit ega ole omaette eesmärgiks. Tantsuliselt on huvitavalt lahendatud peategelaste Kaste, Mariuse ja Jonise kujud. Neil on olemas liikumise «juhtmotiivid», milles väljenduvad nende karakter ja elamused. Näiteks Kaste kaju kõigis tema tantsudes, olgu siis variatsioonides või adagios Jonisega või Mariusega, meenutab koreograafiliselt seisukohalt kajaka tilvalööke (mitmesugused pöörded attitude'ides, mis lõpevad devoloppé croisé), või siis Jonise tants aeruga ja tema meeletetants — neis mõlemas korduvad samad elemendid, kuid need esitatakse erinevas «tonaalsuses» — sõltuvalt elamustest. Fantaasiarikkalt on antud massilised leedu rahvatantsud, mis on jooniselt kaunid ja mõjuvad, sest nende taustal arenevad tegelastevahelised suhted, nagu näiteks «konflikt» Pliuga ja tema naise vahel, Mikise ja Vytase irvitamine Jonise üle, nende mäng Onega. Kõiges selles on palju head värsket huumorit. Omapärased ja jooniselt kaunid on Kaste sõbrataride tantsud-ringmängud (2. vaatuse 2. pilt). Nende rahvuslik joonis ja plastika (näiteks käte liigutused imiteeri-

vad lindude tilvalööke, millest on juttu helilooja poolt nendeks tantsudeks kasutatud leedu rahvalaulus) kommenteerivad antiikse Hellase teatri koori eeskujul Kaste hingeseisundit, moodustades otsekuul tema tunnete vastukaja.

Mis puutub kolmandasse vaatusse, siis see erineb suuresti kahest eelmisest oma loominguiliselt lahenduselt ja ka süžee arenduselt, jättes mulje, otsekui jaguneks ballett kaheks erilaadiliseks osaks. Tundub, et kui 1. ja 2. vaatuse aluseks oli realistlik lahendus, siis kolmas vaatust on sel kujul kahjuks tinglik ja plakatlik ning eelmistega võrreldes, kus tegevus areneb katkematult, inimeste tegusid ja tundeid kajastades, kahtlemata nõrgem.

Võib-olla tuleneb see ka sellest, et peamine konflikt — Jonise võitlus rahva vaenlastega, oma elu ohverdamine kollektiivi heaks, näib olevat 2. vaatuse lõpul lahendatud. Tõsi küll, Gustas ja Krezas pole veel oma kuritegude eest karistatud. Kuid sel kujul, nagu see toimub 3. vaatuses, on see kunstlik, ebaveenev.

Vastuväiteid kutsub esile ka 3. vaatuse tegevuspaik. Oleks hoopis loogilisem, kui Kaste ja Mariuse pulmi pühitsetaks samas kalurikolhoosis, mida nad koos kollektiiviga taastasid. Nüüd on aga tegevus üle viidud mingisse parki, mis võtab kogu tegevustikult tema loomuliku rahvusliku koloriidi. Kui eelmistes vaatustes olid tegevusse lülitatud kõik, siis 3. vaatuses pole vennasvabariikidest tulnud külalised üldse süžeeelisse tegevusse haaratud. Saabunud Kaste ja Mariuse pulma, jälgivad nad (tagasihooldikult küllsidadele toetudes) ilusaid leedu pulmaringtantse ja -kombeid ning siis, kui sellest osavõtnud tantsijad jooksevad ümberriietamiseks lava taha, tantsivad nad peaaegu tühjal laval läti ja hiljem ka eesti rahvatantse. Kaob reaalsuse tunnetus (kellele siis tantsitakse?), tegevustik

kandub divertimentlikule pinnale. Arvan, et lavastaja teeb siin vea, loobudes samadest põhiprintsiipidest, millele ta toetus eelmises kahes vaatuses.

Balleti lõppvaatust võiks muidugi lahendada mitut moodi. Kas või näiteks sellisena, et külalised vennasvabariikidest võtaksid koos peolistega osa ka pulmamängudest ega piirduks üksnes oma rahvatantsude esitamisega. Krezase ja Gustase paljastamine peaks toimuma kas 2. vaatuse lõpus või 3. vaatuse algul. Praegu jätab nende kalalätung Mariusele keset rahvapidu küllaltki naiivse mulje. Saabunute hulgas peaksid kohe olema vene külalised, sisse võiks lülitada ka ühise pererahva ja külaliste tantsu. Kõik see aitaks vältida kunstlikkust, mida praegusel kujul on tugevasti tunda.

Kolmandas vaatuses häirib teataval määral ka stiili kirevus tantsude esitamise viisis. Nimelt kui etenduse vältel kantakse kõik leedu rahvatantsud naisrühma poolt ette varvaskingades, siis millegipärast läti ja eesti tantsud kontsag kingades.

Lavastaja suureks teeneks on kahe põhikoosseisu väljatoomine, mõne osa jaoks (Kaste, Jonis ja Marius) on ta ette valmistanud isegi kolm balletisolisti. Kõik see aitab kaasa balletikunstnike arengule ja võimaldab hoiduda etenduse juhuslikust ärajätmisest, mis «Estonias» on viimasel ajal üsnagi tavaliseks nähtuseks.

Kuidas siis osatäitjad oma ülesannetega toime tulid? Kaste osa kehastamine on T. Randviirule tõsine loominguline õnnestumine. Tema liikumine ja tants on kaunihooneliselt, sujuvad ja suursugused. Ka tehniliselt esitab ta oma tantsud puhtalt ja musikaalselt. Vahetevahel tahaks temas näha küll veidi rohkem elurõõmu ja nooruslikku vallatust, mis nii eredalt ja sobivalt ilmnes tema variatsioonis kolmandas vaatuses.

Y. Raksnevič samas osas on lihtne, loomulik, helde südamega neiu. Ta mäng on väljendusriikas, tantsutehniline külg kindel. U. Ulla köidab esmaajoones oma haarava mänguga. Küll oleks hea, kui ta tantsuliselt oleks samal tasemel!

Jonise osa täitmine on V. Lool aidanud teha suure sammu edasi oma näitlejameisterlikkuse arendamisel. Ta on mehine ja usutav oma armastuses Kaste vastu, oma kahtlustes, vastuolulistes tunnetes, mis hinges pakitsevad. Oma elamuste laialdase skaala tõttu, mitmesuguste probleemide poolest, mida elu Jonise ette püstitab, ongi see üks balleti huvitavamaid kujusid. A. Hanson küpseb selles osas etenduselt etendusse, lahendades ülesandeid omamoodi ja küllaltki veenvalt.

Pikemalt tahaksin peatuda U. Puusaagi, ühel Mariuse osatäitjatest. Viimaste aastate jooksul on noor tantsija näidanud, et meil on tegemist loominguiliselt väga huvitava ja mitmepalgelise balletisolistiga. Meenutagem kas või tema printsi «Luikede järves», Silvioti «Ebapeigmehe», Margust «Tiinas» — oma iseloomult täiesti erinevaid kujusid. Kasutamata väliseid efekte, on tema mäng tunneterikas. Oma kujusid joonistab ta välja peente vahenditega, tants on tal kerge ja jätab tugeva professionaalse mulje. Nii ka Mariuse puhul.

Kui U. Puusaagi Marius paistab silma rohkem oma lüüriilisusega, siis V. Aren on selles osas mehiseim. Ta annab hästi edasi Mariuse energilisust, mis, nagu mulle tundub, on isegi lähem selle kuju iseloomule. Partnerina on V. Aren hea, tantsutehniliselt korrekne. I. Siila tundub praegu kahjuks alavormis olevat. Tema Marius on raskepärane, liikumine väljendusvaene. Nähtavasti annab siin tunda vähene töö endaga. Partnerina on ta endiselt tugev ja kogemusterikas.

Kõrget hinnangut väärrib A. Leis. One osas. Rõomustab eriti see, et ta tants on alati punas, kindel, et ta pidevalt on vormis. A. Rütteilile, kes samas osas loob meeldiva, siira kuju, võiks soovitada suuremat kindlust tuuride sooritamisel (eriti paigalejäämisel).

Toredad, humoorikad kujud on kaks noort kalurit, Vytas ja Mikis. Mõlemad osatäitjad — A. Tšugai ja D. Sur — on tugevad tantsijad. Kui D. Sur leidis värsked, loomulikke jooni koomilistes situatsioonides ja jäi seejuures realistlikule pinnale, siis A. Tšugai juures näeme siiski palju tuttavlikke võtteid tema eelmistest osadest («Esmeraldas», «Luikede järves» ja «Raimondas»).

Mida andekas kunstnik võib teha ühest väikesest osast, tõendas järjekordselt I. Pöder Pliaugienena. Kuigi Gustase osa on lavastaja poolt antud skemaatilise, püüab A. Koit anda maksimumi. A. Koidul on säilinud temale omast ainulaadset kergust ja liikumise dünaamilisust, millest paljud noored võiksid võtta eeskujuga. Ka V. Hagus Krezasena on hea, kuigi, nagu juba öeldud, selle kuju tegudele pole antud veenvat alust. Muheda «naisteküti» kuju loob raamatupidaja Pliaugana B. Blinov.

Rõomustab tantsurühm. tantsud esitatakse meeleolukalt, elavalt ja väljendusrikkalt.

Maaliline, koloriitne ning tüüpiline ka folkloori seisukohalt on J. Jankuse lavakujundus ja kostüümid. Rahule võib jääda orkestriga V. Järvi juhatusel.

«Mere kaldal» on Balti vennasvabariikide heililoojate loomingust esimene pääsuke «Estonia» laval. Loodame, et kunstialased sidemed vennasrahvaste vahel aina süvenevad.

A. Ekston